

Nr 1 / 13.04.2011

Valimiste volatiilsus Eestis ja valimised Euroopa Liidu riikides

2011. aasta parlamendivalimised olid pärast taasiseseisvumisest esimesed, kus kandidaatide nimekirjad esitanud parteid olid tegelikult samad mis eelmistel valimistel. Esile ei tõusnud ühtegi uut erakonda. See võib olla märk, et erakondlik süsteem Eestis on stabiliseerunud, kuigi kahtede valimiste võrdluses kaugeleulatuvaid järeldusi teha oleks ennatlik. Hoolimata sellest, et n-ö värskeid erakondi esile ei tõusnud, muutusid valimistel üsna oluliselt parteide kogutud häältearvud: parlamendis esindatud erakondade arv vähenes kuuelt neljale ja mõnes ringkonnas kogusid märkimisväärselt hääli üksikkandidaadid. Käesoleva töö eesmärk on võrrelda valijate meelemuutust ehk valimisvolatiilsust eelmiste perioodidega nii Eestis kui ka teistes Euroopa demokraatlikes riikides ning ringkondade kaupa ka viimaste valimiste põhjal.

Volatiilsusnäitaja (ingl *k electoral volatility*) abil saab näidata, kui suur on valijate meelemuutus kahe aja (antud juhul valimiste) vahel¹ ehk kui suur on häälteprotsentide vahe parteidel kahtedel järjestikustel valimistel. Valimistulemuste erinevused (absoluutväärtustena) liidetakse ja jagatakse kahega, et tulemus jääks saja piiresse ning ei võetaks üht häält arvesse kahekordselt. Näiteks kui viimastel valimistel saavad kõik hääled täiesti uued erakonnad ja eelmistel valimistel kandideerinud erakonnad ei saaks ühtegi häält, oleks üldsumma 200%. Kui kõik samad erakonnad saavad identse tulemuse kahtedel valimistel järjest, on volatiilsus omakorda 0.

Probleemseks teeb volatiilsusnäitaja arvutamise erakondade ühinemine või lõhenemine. Kuidas arvutada 2003.–2007. aasta valimiste volatiilsuse näitajat olukorras, kus 2003. aastal kandideerisid Isamaaliit ja Res Publica eraldiseisvate parteidena, aga 2007. aasta valimistel ühenderakonnana? Jääb võimalus käsitleda neid ühtse blokina juba 2003. aastal (liita mõlema erakonna valimistulemused), arvestada erakondi eraldiseisvatena 2003. aastal, aga blokina 2007. aastal või hoopiski täiesti uue erakonna esiletõusuna 2007. aastal. Antud juhul on eelistatud teist võimalust, sest kahe ühinenud partei valija ei muuda eeldatavalt oma valijaeelistust, kui hääletab järgmistel valimistel ametlikult ühinenud partei poolt, samas muutis suure tõenäosusega oma eelistust, kui selline ühinemine talle ei meeldinud.

Tabel 1²

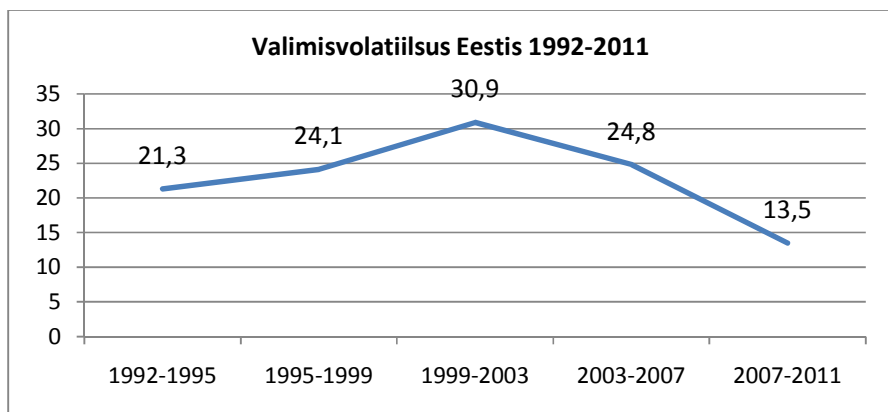
Riik	Ajavahemik	Keskmine volatiilsus
Saksamaa	1980-2002	8,7
Soome	1979-2000	9,9
Taani	1979-2001	12,2
Rootsi	1979-2002	13,5
Hispaania	1979-2000	16,5
Holland	1981-2003	16,6
Ungari	1990-2002	25,1
Bulgaaria	1990-2001	36,8
Sloveenia	1992-2000	38,2
Eesti	1992-2003	43,6
Leedu	1992-2000	49,2
Rumeenia	1990-2000	53
Läti	1993-2002	58,2

Volatiilsuse abil mõõdetakse, kui stabiilne on riigis parteisüsteem. Näitaja aitab teatud määral hinnata ka demokraatia küpsusastet, sest eeldatavalt on stabiliseerunud demokraatlikus ühiskonnas välja kujunenud suuremate vapustusteta toimiv poliitiline süsteem, kus valimisõiguslikel kodanikel on kindlad ja üsna muutumatud poliitilised vaated ja eelistused. Tõepoolest, väikeste eranditega on volatiilsus Lääne-Euroopa demokraatlates, vastupidiselt Ida-Euroopa uutele demokraatiale, olnud suhteliselt väiksem.

Seoses uute poliitiliste jõudude (protestiparteid, rohelised ja mitmed paremäärmuslikud erakonnad) esiletõusuga on volatiilsus hakanud kasvama ka mitmes pikaajalise demokraatiakogemusega Lääne-Euroopa riigis (Holland, Prantsusmaa, Rootsi, Norra).

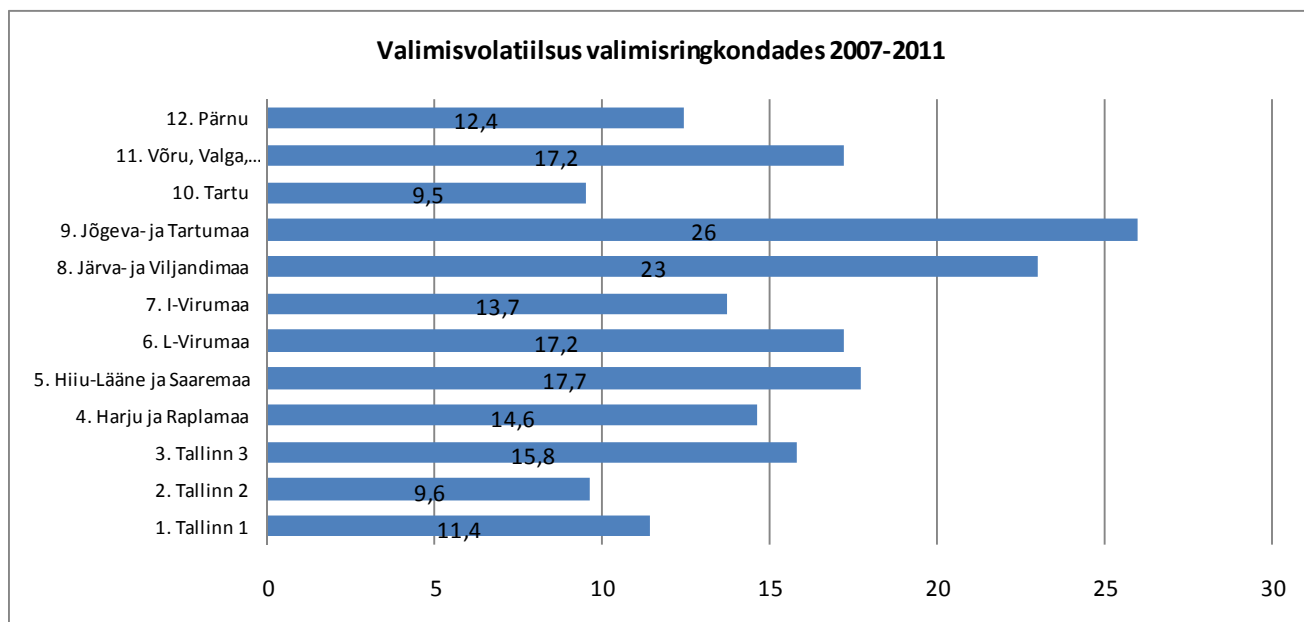
Eestis on valimisvolatiilsus olnud samuti suhteliselt kõrge, mille üheks põhjuseks on olnud valitsevate parteidega rahulolematuse kõrval ka uute parteide esiletõus valimiste eel³.

Joonis 1⁴

Kuigi valimiseelistuse muutumise väljaarvutamine valimistulemuste põhjal ei anna infot, milliselt parteilt või millisele erakonnale valijate eelistused liikusid, annab valimisvolatiilsuse võrdlus ringkonniti võimaluse üldistada, millistes valimispiirkondades 2007-2011 valimiste põhjal valijate meelsus kõige rohkem muutus.

Joonis 2⁵

Kuigi volatiilsus on Eestis viimastel valimistel langenud alla 15 protsendipunkti, erineb näitaja ringkonniti peaaegu kolmekordselt. Jõgeva- ja Tartumaal ulatus volatiilsus 26-ni, seevastu Tartus eelistasid valijad toetada enam-vähem samasid parteisid mis eelmistel valimistel. Jõgeva- ja Tartumaa kõrge näitaja taga on Rahvaliidu toetuse märgatav langus – vastavalt 23-lt protsendilt 7-ni, millest arvuliselt võitsid enim IRL ja sotsiaaldemokraadid. Mõlemad tõstsid oma toetust peaaegu 10 protsendipunkti. Tartus olid muutused seevastu üsna väikesed. Enim muutus sotsiaaldemokraatide toetus, mis kasvas 5%. Volatiilsus on üsna kõrge ka Järva- ja Viljandimaal, sest nii Keskerakond kui ka Rahvaliit kaotasid kumbki 8% toetust ning sotsiaaldemokraadid võitsid juurde peaaegu 13% jagu valijaid. Võru-, Valga- ja Põlvamaa valijate suhteliselt ulatusliku meele muutuse taga on sotsiaaldemokraatide ja IRLi toetuse kasv eelkõige Rahvaliidu, aga ka Keskerakonna ja roheliste arvel. Samasugune muster paistab silma Hiiu-Lääne ja Saaremaa ringkonnas, kus sotsiaaldemokraadid kasvatasid toetust 12% ning Keskerakond kaotas 5% ja Rahvaliit 7% toetust. Lääne-Virumaa volatiilsusnäitajat kasvatas eelkõige Keskerakonna langus (8%) ja sotsiaaldemokraatide hääle arvu kasv (10%). Tallinna kahe esimese ringkonna, kuid suhteliselt tagasihoidliku valijate meele muutuse taga

on eelkõige roheliste populaarsuse kadu ja üksikkandidaatide (Mart ja Martin Helme) hääletasaagi kasv. Harju- ja Raplamaal oli samuti volatiilsuse näitaja seletatav üksikkandidaatide ja sotsiaaldemokraatide hääle kasvu (+5) ning roheliste langusega (–5). Tallinna kolmandas ringkonnas mõjutab volatiilsusnäitajat eelkõige Reformierakonna 7-protsendiline hääle kasv ja Keskerakonna 7-protsendiline langus.

Eesti volatiilsusnäitaja languse põhjus on ennekõike tõsiasi, et ühtegi uut poliitilist jõudu 2011. aasta valimistel jõuliselt areenile ei ilmunud. Sellest hoolimata seletab mõneti kõrgemat volatiilsust Lääne-Euroopa ja eriti Skandinaavia riikidega võrreldes eelkõige Rahvaliidu ja roheliste hääletasaagi järsk langus. Ringkonniti seletab kirjut pilti Keskerakonna valijate kadumine mõningates ringkondades ja sotsiaaldemokraatide toetuse järsk kasv ning IRLi ja Reformierakonna suhteliselt stabiilselt kasvav hääle arv.

2011. a valimiste peamisi küsimusi oli globaalse majanduskriisi mõju valimistulemustele. Nimelt on püstitatud hüpotees, et majanduskriisi ja vahetult kriisile järgnevates tingimustes on valitsusvastutust jagavatel parteidel keeruline oma toetust ja populaarsust säilitada. Järgnevas tabelis on esitatud kõikide ELi liikmesriikide koalitsiooniparteide valimistulemused enne ja pärast viimaseid valimisi, mis leidsid aset investeerimispanka Lehman Brothers kokkukukkumisega alanud majanduskriisist kuni tänase päevani. Kahekojaliste parlamentide puhul on arvestatud vaid alamkojaga, ideoloogilise profiili hindamisel on lähtutud parteide eneste määrangutest ja mõningatel juhtudel ka Euroopa Parlamendi fraktsioonikuuluvusest. Läti, Ungari, Rumeenia ja Itaalia puhul tuleb arvestada, et sealsetel valimistel on lubatud sõlmida valimisliite. Kuigi võimaluse korral on eristatud üksikpartei tulemust, ei saa seda teha kõikidel juhtudel (Dombrovskise ümber koondunud valimisliit Uus Aeg Lätis 2010, Vabad Demokraadid Ungaris 2010). Belgia kohta peab märkima, et teatavasti ei ole tänase päevani suudetud riigis valitsust moodustada.

Tabel 2⁶

Riik	Viimased valimised	Valitsusparteid kuni viimaste valimiseni	Ideoloogia	Mandaate (alamkojas)	Eelmised	Kohti	Viimased	Kohti kokku	Pärast valimisi
Malta	8.03.2008	Rahvuspartei (PN)	kristlik-dem	65	51,79	35	49,34	35	võimul
Hispaania	9.03.2008	Sotsialistlik Partei (PSOE)	sots-dem	350	43,33	168	44,14	169	võimul
Itaalia	13-14.04.2008	Berlusconi "Vabaduspartei"/Union (PDL)	parem	630	49,8	348	46,8	344	võimul
		Liikumine Autonomiam Eest (MPA)	regionaalpartei		4,6	3	1,1	8	opositsiooni
		Põhja Liiga (LN)	populism			23	9,4	68	võimul
Sloveenia	21.09.2008	Konservatiivne erakond (SDS)	parem	90	29,1	29	29,3	29	opositsiooni
		Rahvapartei (SLS)	kristlik-dem		6,8	7	5,2	5	opositsiooni
		Pensionäride partei (DESuS)	vasak		4	4	7,5	7	võimul
Austria	28.09.2008	Sotsiaaldemokraadid (SPÖ)	sots-dem	183	35,3	68	29,3	57	võimul
		Rahvapartei (ÖVP)	parem		34,3	66	26	51	võimul
Leedu	12 ja 26.10.2008	Sotsiaaldemokraadid (LSDP)	vasak	141	20,7	20	11,8	26	opositsiooni
		Isamaaliit- Kristlikud Demokraadid (TS)	parem		14,7	25	19,6	44	võimul
		Sotsiaalliberaalne partei (NS)	vasak		LSDP	11	3,7	1	opositsiooni
Rumeenia	30.11.2008	Rahvuslik-Liberaalne Partei (PNL)	kesk	322	31,5	64	18,5	65	opositsiooni
		Liberaal-Demokraatlik Partei (PDL)	parem			48	32,4	115	võimul
		Ungari Demokraatlik Allianss (UDMR)	rahvuslik		6,2	22	6,2	22	võimul
Luksemburg	7.06.2009	Sotsiaal-Kristlik Rahvapartei PCS/CSV	parem	60	36,1	24	38	26	võimul
		Sotsiaaldemokraadid (POSL/LSAP)	vasak		23,4	14	21,6	13	võimul
Bulgaaria	5.07.2009	Bulgaaria Sotsialistlik partei (BSP)	vasak	240	31	82	17,7	40	opositsiooni
		Rahvuslik liikumine stabiilsuse ja progressi eest (NDSV)	konservatiivid		18,9	53	3	0	opositsiooni
		Õiguste ja Vabaduste Eest (DPS)	etniline		18,8	34	14,5	38	opositsiooni
Portugal	27.09.2009	Portugali Sotsialistlik partei	vasak	230	45	120	36,6	97	võimul
Saksamaa	27.09.2009	Sotsiaaldemokraadid (SPD)	vasak	622(614)	34,2	222	23	146	opositsiooni
		Kristlikud Demokraadid (CSU)	parem		27,8	180	27,3	194	võimul

Kreeka	4.11.2009	Uus Demokraatia (ND)	parem	300	41,8	152	33,5	91	opositsiooni
Ungari	11 ja 25.04.2010	Sotsialistlik Partei (MSZP)	vasak	386	43,2	190	19,3	59	opositsiooni
		Vabade Demokraatide Liit (SZDSZ)	liberaalid		6,5	20	2,7	0	opositsiooni
Ühendkuningriik	6.05.2010	Tööpartei (LAB)	vasak	650 (645)	32,5	356	29	258	opositsiooni
Tšehhi	28.05.2010	Kodanik Demokraadid (ODS)	parem	200	35,4	81	20,2	53	võimul
		Kristlike Demokraatide Liit (KDU-CSL)	parem		7,2	13	4,4	0	
		Rohelised (SZ)	rohelistes		6,3	6	2,3	0	
Holland	9.06.2010	Kristlikud Demokraadid (CDA)	parem	150	26,5	41	13,7	21	võimul
		Tööpartei (PvDA)	vasak		21,2	33	19,6	33	opositsiooni
		Kristlik Liit (CU)	konservatiivid		4	6	3,3	5	opositsiooni
		66 Demokraadid (D66)	vasak		2	3	6,9	10	opositsiooni
Slovakkia	12.06.2010	Sotsiaaldemokraadid (Smer-SD)	vasak	150	29,1	50	34,8	62	opositsiooni
		Rahvapartei-Demokraatliku Slovakkia Liikumine (LS-HZDS)	rahvuslik		8,5	15	4,3	0	
		Rahvuslik partei (SNS)	rahvuslik		11,7	20	5,1	9	opositsiooni
Belgia	13.06.2010	Sotsialistid (SP)	vasak	150	10,9	20	14	26	
		Reformiliikumine (MR)	liberaalid		12,5	23	9,5	18	
		Kristlikud Demokraadid ja Flaamid (CD&V)	parem		18,5	25	10,9	17	
		Demokraatlik Keskus (CDH)	kristlik-dem		6,1	10	5,7	9	
Rootsi	19.10.2010	Moderaadid (M)	parem	349	26,2	97	30,1	107	võimul
		Keskpartei (C)	sots-liberaalid		7,9	29	6,6	23	võimul
		Liberaalid (FP)	parem		7,5	28	7,1	24	võimul
		Kristlikud-demokraadid (KD)	parem		6,6	24	5,6	19	võimul
Läti	2.10.2010	Uus aeg (JL)	parem	100	16,4	18	31,2	33	võimul
		Talurahva ja Roheliste Liit (ZZS)	agraar-kesk		16,7	18	19,7	22	võimul
		Isamaale ja Vabadusele (TB/LNNK)	rahvuslik		6,9	8	7,7 (NA)	8	opositsiooni
Iirimaa	25.02.2011	Fianna Fail (FF)	parem	166	41,6	77	17,4	19	opositsiooni
		Rohelised (GP)	rohelistes		4,7	6	1,8	0	

Riho Kangur
nõunik
tel 6643

¹ Tóka, G. (1998). Party Appeals and Voter Loyalty in New Democracies. – Political Studies XLVI, pp 589–610.

² Allikas: Mainwaring ja Torcal, 2006:208

³ Sikk, A. (2006) How Unstable? Volatility and the Genuinely New Parties in Eastern Europe.- European Journal of Political Research, 44(1): 391-412, 2005

⁴ Allikad: Sikk, 2006 ja www.vvk.ee (autori arvutused)

⁵ Andmed www.vvk.ee (autori arvutused)

⁶ andmed: <http://www.parties-and-elections.de>; <http://www.electionresources.org>; <http://www.ipu.org/parline-e/mod-lastelections.asp>